SHANNON MATTERN

Knjižnica kao infrastruktura

biblioteka Ø *Općenito*

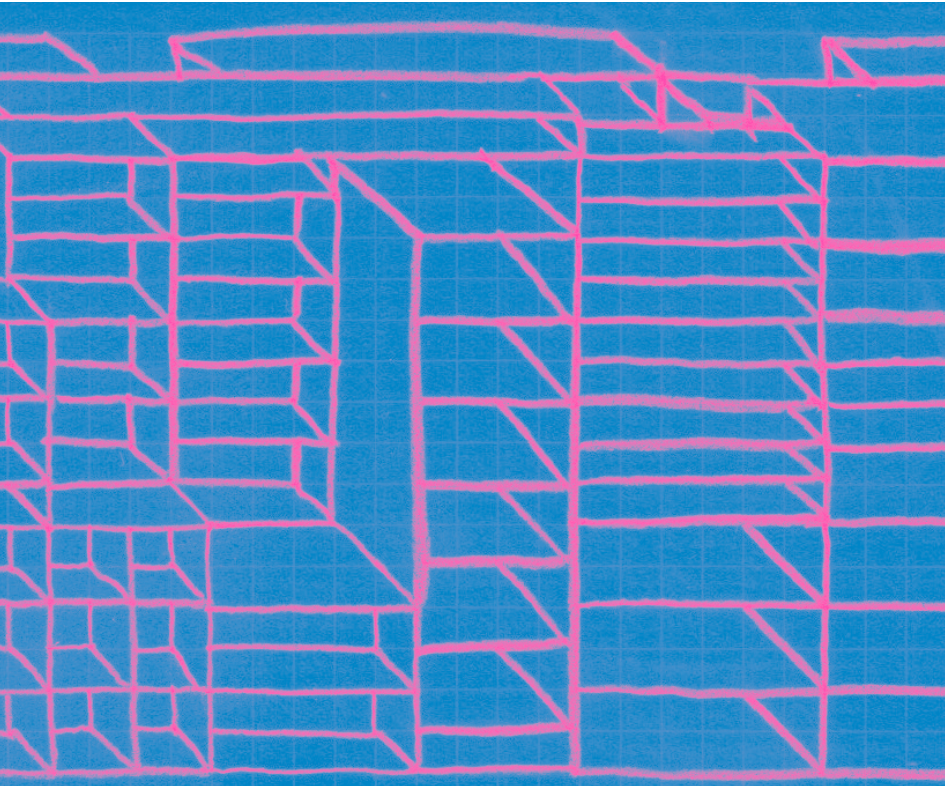

Shannon Mattern
Knjižnica kao infrastruktura

biblioteka *0 Općenito*

Naziv Biblioteke *0 Općenito* preuzet je od skupine 0 UDK klasifikacijskog sistema koja obuhvaća opće ljudsko znanje. Biblioteka je osmišljena kao heterogena osnova za istraživanje, nagađanje, razvoj različitih metoda pristupa, razmjenu ideja i dijalog u okviru projekta *Pustijerna*[0]. Poput radnog stola za prekrajanje i promišljanje, ona nastaje organički i proizlazi iz radnog procesa i istraživanja u više lica.

0 Projekt *Pustijerna* nazvan je po arheološkom lokalitetu u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika te istražuje transformacije javnog i stambenog prostora grada kroz vizure i figure onih za koje grad nije mišljen.

Angažiranoj omladini

V. Richter

Knjižnica kao infrastruktura

Melvil Dewey, to utjelovljenje Silicijske doline u jednom čovjeku, rodio se cijelo stoljeće prije Stevea Jobsa. Bio je klasični poduzetnik industrijskog doba, ali dok se industrija jednog Carnegieja ili Rockefellera sastojala od teške materije i teškog rada, Dewey je prodavao ideje. Rano je pokazao svoje ambicije: 1876. godine, ubrzo nakon što je diplomirao na Amherstu, zaštitio je autorska prava za svoj sustav knjižnične klasifikacije. Iste godine sudjelovao je u osnutku Udruženja američkih knjižnica (American Library Association), bio je osnivač i urednik časopisa *Library Journal* te je pokrenuo Američki ured za metriku (American Metric Bureau), koji je zagovarao uvođenje metričkog sustava. Imao je 24 godine. Do tada je već utemeljio Library Bureau, tvrtku koja je prodavala (i pomogla da se standardizira) knjižničnu opremu, namještaj, sredstva za izlaganje i skladištenje, kao i opremu za upravljanje ponudom knjižnice. Katalog njegove tvrtke (koji će poslije sadržavati još jedan Deweyjev izum, viseće okomite registratore) predstavio je knjižnicu kao "stroj" za kulturno uzdizanje i prosvjećivanje koji omogućava prototejloristički pristup javnom obrazovanju i davanju društvenih usluga. Kao glavni knjižničar Sveučilišta Columbia, Dewey je osnovao prvu školu za knjižničare – zanimljivo je da se zvala Škola knjižnične *ekonomije* – gdje su 85 % prvog razreda činile žene, a zatim je preselio školu u Albany, gdje je vodio glavnu knjižnicu savezne države New York. U slobodno vrijeme osnovao je Lake Placid Club i pomogao da postanu domaćini zimske Olimpijade 1932. godine.

Dakle, Dewey se istovremeno bavio prodajom namještaja, prodajom uredske opreme, savjetovanjem, izdavaštvom, obrazovanjem, ljudskim resursima i onime što bismo danas možda nazvali "biznis rješenja temeljena na znanju". Ne samo da je prepoznao potencijal za zaradu i međusobno oplođivanje raznih područja svojeg rada nego je i shvatio da će svako od tih područja napredovati zbog toga. Njegova karijera (u kojoj je bilo velikih

kontroverza)[1] utjelovila je vjeru da klasifikacijski sustavi, standardi označavanja, dizajn namještaja i ljudi funkcioniraju najbolje kad imaju isti cilj – drugim riječima, da intelektualni i materijalni sustavi i radna praksa grade jedni druge i podupiru jedni druge.

Današnje knjižnice, institucije Deweyija i Carnegieija u doba Applea, na raznim razinama i dalje materijaliziraju birokratski i epistemološki ustroj na kojem se zasnivaju – od dizajna internetskog sučelja do arhitekture zgrada i umreženja tehničke infrastrukture. To vrijedi za institucije znanja kroz cijelu povijest, a vrijedit će i za naše buduće ustanove. Predlažem da razmatramo knjižnicu kao mrežu objedinjenih *infrastruktura* koje se razvijaju i uzajamno potiču – pogotovo arhitektonskih, tehnoloških, društvenih, epistemoloških i etičkih infrastruktura – da bismo bolje prepoznali kakve uloge želimo od naših knjižnica i što možemo opravdano očekivati od njih. Kakve ideje, vrijednosti i društvenu odgovornost možemo izgraditi unutar materijalnih sustava knjižnice, unutar njezinih zidova i žica, polica i servera?

1 Kad je ovaj tekst objavljen 2014. godine, upućivao je na novinski članak koji je zabilježio Deweyjev antisemitizam i spolnu diskriminaciju. Od tada se knjižničarstvo ozbiljnije pozabavilo njegovom nepriličnom ostavštinom (koju su još davno temeljito dokumentirali Wayne Wiegand i Dee Garrison). Vidi Anne Ford, "Bringing Harassment Out of the History Books", *American Libraries,* 1. lipnja 2018. Udruženje američkih knjižnica odlučilo je u ljeto 2019. godine da *ukloni njegovo ime* iz naziva svoje godišnje nagrade za "kreativno vodstvo", a ova je nova fusnota dodana ubrzo nakon toga.

KNJIŽNICA KAO PLATFORMA

Knjižnice već tisućljećima prikupljaju građu, razvrstavaju je, čuvaju je i (ne) daju je na raspolaganje korisnicima. Ali promijenili su se oblici te građe – od svitaka i kodeksa do gramofonskih ploča i diskova, e-knjiga, elektronskih baza podataka i otvorenih skupova podataka. Knjižnice su morale barem razumjeti nove sustave proizvodnje i distribucije medija, ako ne i postati njihova ključna karika. Uzmite srednjovjekovne skriptorije gdje su nastajali rukopisi, ili razvitak izdavačke industrije i knjižarstva nakon Gutenberga, ili uspon informatike s njezinim mrežama žica, protokola i pravila.[2] U svakoj fazi mijenja se prostorni, politički, gospodarski i kulturni kontekst u kojem rade knjižnice, pa one stalno ponovno izmišljaju sebe i način na koji pružaju te ključne informacijske usluge.

Knjižnice su također preuzele niz stalno promjenjivih društvenih i simboličkih funkcija. Od njih se očekivalo da simboliziraju ugled pojedinog vladara i države, da objedinjuju "znanje" i "moć", a odnedavno i da služe kao "društveni centar", "javni trg" ili "trust mozgova". Čak i te naizgled moderne metafore imaju duboku povijest. Drevna aleksandrijska knjižnica bila je prototip trusta mozgova, a prve Carnegiejeve zgrade iz 1880-ih bile su društveni centri koji su imali bazene i javna kupališta, kuglane, sobe za biljar, pa čak i streljane, ali i police s knjigama.[3] Kako

2 **Vidi: Matthew Battles,** *Library: An Unquiet History* **(New York: W.W. Norton, 2003.); Lionel Casson,** *Libraries in the Ancient World* **(New Haven: Yale University Press, 2001.); Fred Lerner,** *The Story of Libraries* **(New York: Continuum, 1999.).**

3 **Kad je Aleksandrija još bila nov grad u 3. stoljeću prije Krista, objašnjava Casson, utemeljitelji su privlačili intelektualce u grad kako bi ga pretvorili u kulturni centar s pomoću slavnog Muzeja, "zamišljenog kao hram muza, gdje se njeguju umjetnosti koje one predstavljaju. Bila je to drevna inačica trusta mozgova: članovi Muzeja, koji su bili ugledni pisci, pjesnici, znanstvenici i učenjaci, dobivali su doživotnu službu od Ptolemejevića i uživali dobru plaću, izuzeće iz poreza, (...) besplatan**

se program podrške Carnegiejeve zaklade širio izvan američkih granica – na više od 2500 knjižnica širom svijeta – tajnik James Bertram standardizirao je njihovo projektiranje u uputi iz 1911. godine Bilješke o izgradnji zgrada za knjižnice, koja je stipendistima nudila izbor među šest predložaka, za koje se smatra da su djelo arhitekta Edwarda Tiltona. Treba napomenuti da su sve uključivale predavaonicu.

Ukratko, knjižnica je oduvijek mjesto gdje se informacijska i društvena infrastruktura ukrštaju unutar fizičke infrastrukture koja (u idealnom slučaju) podupire taj program.

Sad vidimo uspon nove metafore: knjižnice kao "platforme". Ta pomodna riječ odnosi se na osnovu na kojoj programeri stvaraju nove aplikacije, tehnologije i procese. U utjecajnom članku iz 2012. u listu *Library Journal*, David Weinberger predložio je da knjižnice smatramo "otvorenim platformama" – ne samo za stvaranje softvera nego i za razvitak znanja i zajednice.[4] Weinberger je smatrao da knjižnice trebaju otvoriti sve svoje zbirke, sve metapodatke, kao i sve tehnologije koje su stvorile, te dopustiti svakome da na tom temelju gradi nove proizvode i usluge. Pisao je da model platforme "skreće našu pažnju s ponude građe na živo vrenje", na "razbarušene i bogate mreže ljudi i ideja" koje "stvara ta građa". Tako je drevna aleksandrijska knjižnica, kao dio većeg muzeja s botaničkim vrtovima, laboratorijima, stambenim prostorima i blagovaonicama, bila platforma ne samo za prijevod i prijepis bezbroj tekstova i sakupljanje veličanstvene zbirke nego i za promicanje djela Euklida, Arhimeda, Eratostena i drugih.

Ali metafora platforme ima neka ograničenja. Kao prvo, zaudara po poduzetničkoj epistemologiji Silicijske doline, koja daje prednost "unovčivim" "biznis rješenjima temeljnim na znanju".

smještaj i hranu. (...) Za njih su Ptolemejevići osnovali aleksandrijsku knjižnicu" [33–34]. O Carnegiejevim knjižnicama vidi: Donald Oehlerts, *Books and Blueprints: Building America's Public Libraries* **(New York: Greenwood Press, 1991.): 62.**

4 David Weinberger, "Library as Platform," *Library Journal* **(4. rujna 2012.).**

Nadalje, njezino povezivanje s novim medijima teži tome da zanemari slične stvaralačke mogućnosti manje tehnoloških ili čak *nimalo* tehnoloških knjižničnih resursa. Oni koji proglašavaju da je knjižnica zastarjela jer misle da se njezina funkcija kao institucije znanja može svesti na tehničke usluge i ponudu informacija, varaju se. Znanje nikad nije samo proizvod tehnologije i informacija koje se dobivaju preko nje.

Druga nevolja s modelom platforme jest slika koju dočarava: plošna dvodimenzionalna pozornica na kojoj je složena građa s kojom korisnici *nešto rade*. Kod platforme se ne zamišlja nikakva dubina, pa nismo skloni viriti ispod ili iza nje, niti propitivati njezinu strukturu. Weinberger nas potiče da "ne zamišljamo knjižnicu kao portal kroz koji povremeno prolazimo, nego kao infrastrukturu koja je sveprisutna i dugovječna kao gradske ulice i pločnici". Ona je kao "baldahin", kaže on, kao "oblak". Ali te su metafore više pjesničke nego kritičke. One prikrivaju sve žice, poluge, svjetla i kulise koje neizbježno nalazite ispod i iznad te pozornice – kao i izbor glumaca, dramaturgiju i režiju koji određuju što se zbiva *na* pozornici i omogućuju joj da funkcionira *kao* pozornica. Knjižnice su infrastrukture ne samo zato što su sveprisutne i dugovječne nego također, a i prvenstveno, zato što se sastoje od međusobno povezanih mreža koje su ispod svog tog vrenja i stvaraju ono što bi Pierre Bourdieu nazvao "strukturirajuće strukture" koje podupiru Weinbergerove "razbarušene i bogate mreže ljudi i ideja".

Bilo bi poučno za javnost koja dolazi u naše knjižnice – i presudno za voditelje naših knjižnica – procijeniti te strukturirajuće strukture. U ovo doba e-knjiga, mobitela, vatrozidova, zaštićenih medijskih platforma i upravljanja digitalnim pravima, u doba propadanja velikih knjižara, novog buđenja nezavisnih knjižara i Amazona koji metastazira, u doba Google Booksa, Google Searcha i Google Glassa, u doba velikih ekonomskih razlika i neprestane privatizacije javnog prostora i usluga – ali i u doba demokratizacije medijske proizvodnje i procvata kulture »uradi sâm« i aktivizma – knjižnice igraju ključnu ulogu posrednika,

osovine cijelog tog vrtuljka. Zato moramo shvatiti kako naše knjižnice funkcioniraju *kao* ekologija raznih infrastruktura i kao *njezin dio*, kao mjesta gdje se prostorne, tehnološke, intelektualne i društvene infrastrukture oblikuju i obogaćuju međusobno. Također, moramo razmotriti kako te infrastrukture mogu utjeloviti epistemološke, političke, gospodarske i kulturne vrijednosti koje *želimo*, kako bismo definirali naše zajednice.[5]

5 **Za više o »infrastrukturnim ekologijama« vidi: Reyner Banham,** *Los Angeles: The Architecture of Four Ecologies* **(Berkeley, University of California Press, 2009. [1971.]); Alan Latham, Derek McCormack, Kim McNamara i Donald McNeil,** *Key Concepts in Urban Geography* **(Thousand Oaks, CA: Sage, 2009.): 32; Ming Xu i Josh P. Newell, "**Infrastructure Ecology: A Conceptual Mode for Understanding Urban Sustainability**", Sixth International Conference of the International Society for Industrial Ecology (ISIE) Proceedings, Berkeley, CA, 7–10. lipnja 2011.; Anu Ramaswami, Christopher Weible, Deborah Main, Tanya Heikkila, Saba Siddiki, Andrew Duvail, Andrew Pattison and Meghan Bernard, "A Social-Ecological-Infrastructural Systems Framework for Interdisciplinary Study of Sustainable City Systems",** *Journal of Industrial Ecology* **16:6 (prosinac 2012.): 801–13. Većina tekstova o ekologiji infrastruktura – kojih ima malo – odnosi se na sustave u urbanim razmjerima, ali smatram da je knjižnica dovoljno složena ustanova, koja se nalazi na križanju bezbroj mreža, da već sama za sebe sačinjava ekologiju infrastrukture.**

KNJIŽNICA KAO DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Javne knjižnice često se smatraju "ustanovama koje daju priliku", odnosno otvaraju vrata izopćenima iz društva.[6] Ljudi se obraćaju knjižnicama da bi otišli na internet, pohađali neki tečaj, dobili pomoć u sastavljanju životopisa ili prijave za posao i tražili upute za druge usluge u zajednici. Nedavno izvješće Centra za urbanu budućnost (Center for an Urban Future) naglasilo je korist za imigrante, starije osobe, ljude koji traže posao, učenike javnih škola i poduzetnike-početnike: "Nijedna druga javna ni privatna ustanova nema toliko uspjeha u kontaktu s ljudima koji su u današnjoj ekonomiji ostavljeni na cjedilu, koji nisu ostvarili svoje potencijale u gradskom sustavu javnog školstva, ili kojima samo treba pomoć da se snađu u sve složenijem svijetu."[7]

Na primjer, novi Odjel za pomoć zajednici u Brooklyn Public Library surađuje s drugim organizacijama kako bi knjižničnu ponudu približio starijima, školarcima i zatvorenicima. Queens Public Library ima voditelje koji pomažu korisnicima da saznaju na koje javne povlastice imaju pravo. "Sve bi se to moglo nazvati socijalnim uslugama", rekao je ravnatelj te knjižnice Thomas Galante, "ali nije tako. (...) Javna knjižnica danas ima informacije koje mogu ljudima poboljšati život. Mi omogućujemo i povezujemo."[8]

Dijelom zbog sposobnosti da dosegnu skupine koje su drugima promakle, knjižnice odnedavno bilježe rekordni promet i posjećenost unatoč velikim proračunskim rezovima, kraćem radnom vremenu i opasnosti da se zatvore ili prodaju "nedovoljno

6 **Center for an Urban Future, "Opportunity Institutions" Conference (11. ožujka 2013.). Vidi još: Jesse Hicks i Julie Dressner, video "Libraries Now: A Day in the Life of NYC's Branches" (16. svibnja 2014.).**

7 **Center for an Urban Future,** *Branches of Opportunity* **(siječanj 2013.): 3.**

8 **Citirano u: Katie Gilbert, "What Is a Library?"** *Narratively* **(2. siječnja 2014.).**

produktivne" područne knjižnice.[9] S druge strane, Pew Research Center objavio je niz studija o materijalima i uslugama koje Amerikanci žele u svojim knjižnicama. Neki od rezultata: 90 % ispitanika kaže da bi zatvaranje javne knjižnice utjecalo na njihovu zajednicu, a 63 % smatra da bi taj utjecaj bio "velik".

Knjižnice također drže zajednicu na okupu u vrijeme nesreće ili katastrofe. Arhitekt Toyo Ito, tvorac hvaljene medijateke u Sendaiju, ispričao je kako je nakon potresa u Japanu 2011. godine mjesna uprava brzo opet otvorila medijateku unatoč manjim oštećenjima "jer ona funkcionira kao svojevrsno kulturno utočište u gradu". Pojasnio je: "Većina korisnika ne ide u tu zgradu samo da bi pročitala knjigu ili gledala film. Mnogi od njih vjerojatno nemaju nikakvu jasnu svrhu. Navraćaju samo da budu dio zajednice u zgradi."[10] Trebamo se više brinuti za takve "društvene infrastrukture", "objekte i uvjete koji omogućavaju veze između ljudi", kaže sociolog Eric Klinenberg. On u nedavnom intervjuu tvrdi da se snaga urbanog tkiva može mjeriti ne samo kroz stanje javnog prijevoza i osnovnih komunalija i komunikacijskih mreža nego i kroz stanje parkova, knjižnica i organizacija u zajednici: "otvorenih, pristupačnih i gostoljubivih javnih mjesta gdje se stanovnici mogu okupljati i davati društvenu potporu kad je to potrebno, ali i svaki dan."[11] U svojoj knjizi *Heat Wave* Klinenberg zapaža da je živahna javna kultura u četvrtima Chicaga za vrijeme toplinskog vala 1995. godine izvukla ljude iz pregrijanih stanova na svježija javna mjesta i tako spašavala živote.

9 Prodaja nekretnina jedna je od najkontroverznijih sastavnica Plana za središnju knjižnicu New York Public Library, koji se zasniva na prodaji područne knjižnice na središnjem Manhattanu i njegove industrijske, znanstvene i poslovne knjižnice. Vidi: Scott Sherman, "The Hidden History of New York City's Central Library Plan", *The Nation* (28. kolovoza 2013.).

10 Toyo Ito, "The Building After", *Artforum* (rujan 2013.).

11 Eric Klinenberg, "Toward a Stronger Social Infrastructure: A Conversation with Eric Klinenberg", *Urban Omnibus* (16. listopada 2013.).

Potreba za fizičkim prostorima koji promiču živu društvenu infrastrukturu nudi razne mogućnosti projektiranja, a neke knjižnice smišljaju inovativna rješenja. Brooklyn i druge kulturne ustanove surađuju s Uni, modularnom prijenosnom knjižnicom o kojoj sam već pisala u ovom listu.[12] Modularna rješenja – kompleti dijelova – također se razmatraju u arhitektonskoj studiji koju su financirali Centar za urbanu budućnost (CUF) i Arhitektonska liga New Yorka (Architectural League of New York) i kojoj je cilj preuređenje područnih knjižnica u New Yorku da efikasnije i uspješnije služe zajednici. CUF također namjerava krajem lipnja objaviti reviziju i prijedlog za tri knjižnična sustava New Yorka.[13] Arhitektonski kritičar lista *New York Times* Michael Kimmelman u razmatranju uloge njujorških knjižnica za vrijeme nedavnih uragana ide tako daleko da predlaže da gradske područne knjižnice, koje su "de facto postale naši društveni centri", "ubuduće budu projektirane sa zaštićenim električnim sustavima, pričuvnim generatorima i solarnim panelima, pa čak i kuhinjama i bežičnim mrežama."[14]

No je li pretjerano očekivati da naše knjižnice služe kao javne kuhinje i centri za slučaj nužde kad imaju toliko drugih zaduženja? Široki zadaci knjižnice znače da ona često preuzima stvar kad druge ustanove zakažu. "Uvijek me iznova zapanji kakve se sve usluge očekuju od knjižnica", kaže Ruth Faklis, direktorica distrikta javnih knjižnica Prairie Trail u predgrađu Chicaga:

> "Između ostaloga to znači da [radimo kao] čuvari beskućnika (...) dok istovremeno djeci dajemo sigurno i zabavno

12 Vidi: Shannon Mattern, "Marginalia: Little Libraries in the Urban Margins", *Places* (Svibanj 2012.), https://placesjournal.org/article/marginalia-little-libraries-in-the-urban-margins/ (prim. ur.)

13 Članica sam organizacijskog tima za taj projekt i nadam se da ću u nekom budućem članku opisati njegove rezultate.

14 Michael Kimmelman, "Next Time, Libraries Could Be Our Shelters From the Storm", *New York Times* (2. listopada 2013.).

> utočište dok su im roditelji na poslu. Od nas se tražilo da budemo punktovi za registraciju birača, skloništa za beskućnike, bilježnici, kontrolori za tehnološki terorizam, centri za društvena zbivanja umirovljenika, izborna mjesta, zamjenski cjelodnevni boravak za vrijeme štrajka nastavnika, a nedavno smo glumili i poštanski ured. Društvo stalno ima nove zahtjeve. Uz te ambiciozne želje obično ne ide financiranje, a kad ipak ide, onda ne pokriva stvarne troškove dodatnog tereta obveza, zbog čega je proračun knjižnice još tanji. Ne znam od kojeg se drugog javnog tijela traži da preuzima dodatne zadatke koji nisu nužno u skladu s njegovom svrhom."[15]

U jednoj raspravi na Metafilteru o rezanju financiranja u Kaliforniji, jedna se knjižničarka dirljivo žalila:

> "Svaki dan na poslu pomagala sam ljudima da nekako prežive. (...) Zaboravi želju da budeš "pučko učilište" i stvaraš masu dobro informiranih građana. Umjesto toga, pomagala sam ljudima da prelaze ponižavajuće zapreke današnjeg umreženog društva, da se bore za mrvice sa stola, a poslije da se opuste glumeći da imaju farmu na Facebooku."

Pročitajte cijeli tekst. Porazan je. S obzirom na to da knjižničari ulažu trud u promicanje osnovne pismenosti, koliko još može podnijeti ta društvena infrastruktura? Trebamo li pozdraviti "projektantski izazov" osmišljavanja tehničke i arhitektonske infrastrukture zbog ostvarenja programa koji je sve raznolikiji – ili možda trebamo uzeti u obzir da smo rastegnuli taj program do krajnjih granica i da nema te fizičke infrastrukture koja bi mogla uspješno poduprijeti toliko raznorodnih društvenih usluga?

15 **Ruth Faklis, u: Joseph Janes, ur.,** *Library 2020: Today's Leading Visionaries Describe Tomorrow's Library* **(Lanham: Scarecrow Press, 2013.): 96–7.**

Dakle, moramo se okrenuti ekologiji infrastruktura – široj mreži javnih usluga i institucija znanja, u koju spadaju sve knjižnice. Kako da gradovi i regije procijene za što su njihove razne javne (i privatne) ustanove jedinstveno osposobljene i s dovoljno sredstava, i kako da onda najuspješnije iskoriste ta sredstva? Trebamo li knjižnicu smatrati teritorijem građanskog *duha* i tražiti od drugih društvenih servisa da se pobrinu za građansko *tijelo?* Raspodjela društvene odgovornosti nije tako crno-bijela – kao ni granice između duha i tijela, razuma i osjećaja – ali istina je da knjižnice moraju surađivati s drugim ustanovama da bi utvrdile kako koriste sredstva ekologije infrastruktura da služe javnosti, pri čemu svaka ustanova i organizacija doprinosi onako kako je najbolje osposobljena da doprinosi – i svaka djeluje s jasnim osjećajem za svoju svrhu i obvezu.

Knjižnice imaju prirodnu sklonost kulturnim ustanovama. Ovog proljeća gradonačelnik New Yorka Bill de Blasio postavio je Toma Finkelpearla za novog gradskog pročelnika za kulturu. Kao bivši ravnatelj Muzeja Queens, Finkelpearl je nadgledao prvu fazu obnove koju je osmislio arhitektonski ured Grimshaw Architects. Ta obnova će u sljedećoj fazi obuhvatiti područnu knjižnicu u Queensu – dobro uparivanje kad se uzme u obzir da su obje ustanove posvećene prosvjeti obrazovanju i mjesnoj kulturi. Drugi je primjer Lincoln Center, u kojem je smještena Javna knjižnica New Yorka za izvedbene umjetnosti. Kao pročelnik, Finkelpearl može dobiti veću podršku za razvitak raznovrsnih namjena koje jačaju ekologiju infrastrukture. Projekt CUF/Architectural League također razmatra kako suradnja utječe na program i uređenje knjižnice.

Nedavno sam se vratila iz Seattlea, gdje sam navratila u Središnju knjižnicu, projekt ureda OMA, na njezinu desetu godišnjicu i obišla nekoliko novih područnih knjižnica.[16] U okviru

16 **Središnja knjižnica u Seattleu bila je u fokusu moje prve knjige, koja je proučavala uređenje javnih knjižnica. Vidi:** *New Downtown Library: Designing With Communities* **(Minneapolis: University of Minnesota Pre-**

izdavanja obveznica *Knjižnice za sve* 1998. godine, građani su glasovali da se oporezuju kako bi financirali izgradnju središnje knjižnice i četiri nove područne knjižnice te kako bi modernizirali *sve* područne knjižnice u sustavu. Živahna i prostrana područna Knjižnica Ballard (2005.), koju je projektirao ured Bohlin Cywinski Jackson, ima poseban ulaz u Centar za usluge četvrti Ballard, što je "gradska vijećnica u malom" gdje mještani mogu dobiti informacije o javnim uslugama, dozvole za kućne ljubimce, plaćati komunalne račune i predati prijave za putovnice i gradske poslove. Dok knjižničari bez sumnje ne znaju sve o takvim uslugama, oni mogu uputiti ljude u susjedni prostor gdje su gradski službenici koji su stručniji za ispunjavanje njihovih potreba – tako knjižnično osoblje ima više vremena da odgovara na pitanja o knjigama i ugošćuje spisateljske skupine i čitanje priča za djecu.

Marcellus Turner, glavni knjižničar grada Seattlea, mnogo polaže na suradnju s kulturnim ustanovama, kao što su mjesna kazališta, i suradnicima iz poslovnog svijeta, kao što je klub američkog nogometa Seahawks.[17] Nakon što je 2011. godine preuzeo kormilo, odredio je pet prioriteta u uslugama – učenje djece i mladih, tehnologija i pristupačnost, angažman zajednice, kultura i povijest Seattlea, prenamijenjeni ponovno izmišljeni prostori – i zadužio radne skupine da razrade prijedloge da knjižnica bolje odgovara na te potrebe. Svaka skupina mora razmatrati marketing, financiranje, zaduženja osoblja i mogućnosti za suradnju u kojoj se "koristi ono što imamo naspram onoga što imaju suradnici". Na primjer, "knjižnice koje naglašavaju obrazovanje u ranom djetinjstvu mogle bi angažirati prosvjetne radnike, akademike ili nastavnike da nam pomognu u razumijevanju učenja i poduke u ranom djetinjstvu."[18]

"Projektantski izazov" sastoji se od utvrđivanja kakve bi

ss, 2007.).

17 Osobni razgovor s Marcellusom Turnerom, 21. ožujka 2014.

18 Marcellus Turner u *Library 2020:* 92.

fizičke infrastrukture bile potrebne da se uredi takva suradnja.[19] Mnoge knjižnice nastavile su putem koji su probili inovatori knjižnica od Ptolemeja do Carnegieja, obnavljale su svoje zgrade da uključe javna okupljanja, multifunkcionalnost, pa čak i komercijalne prostore. U područnoj Knjižnici Ballard u Seattleu, velika soba za sastanke redovito se koristi za posjete književnika, kao i za živahnu spisateljsku grupu koja obično ima 30 i više sudionika. U Salt Lake Cityju, knjižnični kompleks ima umjetničku koloniju, radijsku postaju, društveni centar za pisanje, knjižnični dućan i nekoliko kafića – sve su to privatne tvrtke čiji je način rada u skladu s knjižnicom. Javna knjižnica New Yorka nedavno je objavila da će neke od njezinih ogranaka kao "centre učenja" iskoristiti Coursera, davatelj "golemog broja otvorenih tečajeva na internetu". Osim toga, mnoge knjižnice imaju učionice i laboratorije gdje redovito nude tečajeve tehničke obuke.

Ti poduzetnički modeli odražavaju mišljenje koje je sve raširenije: premda knjižnice i dalje imaju ključnu ulogu kao ustanove koje "daju priliku" zapostavljenima u društvu, to ne može biti glavno opravdanje za njihovo postojanje. One ne mogu imati ista zaduženja kao naši društveni domovi i socijalne službe. "Njihov narativ" – ili ono što bih nazvala "epistemološkim okvirom", odnosno načinom na koji knjižnica predstavlja svoj program kao prosvjetna institucija znanja i infrastrukture koje je podupiru – "mora uključivati svakoga", kaže Kristin Fontichiaro sa Sveučilišta Michigan.[20] Koji su programi i usluge u skladu s ustanovom koja je posvećena cjeloživotnom učenju? Trebaju li se knjižnice nanovo osmisliti kao središta građanskog angažmana, gdje lokalne zajednice mogu raspravljati o mjesnim pitanjima,

19 Ken Worpole piše o vrstama suradnje s knjižnicom i njihovim posljedicama za uređenje knjižnica u svojoj knjizi *Contemporary Library Architecture: A Planning and Design Guide* (New York: Routledge, 2013.). Knjiga daje sveobuhvatan pregled javnih uloga koje imaju knjižnice i kako one utječu na planiranje i uređenje knjižnica.

20 Kristin Fontichiaro u *Library 2020:* 8.

stvarati medije i pohranjivati svoju povijest?[21] Treba li knjižnica imati studio za proizvodnju medija, stvaralački radni prostor (*makerspace*) i laboratorij za hakiranje (*hacklab*), čime bi dobila nov položaj u ekologiji informacijskih i obrazovnih infrastruktura koja se neprestano razvija?

Te nove društvene funkcije – koje će možda trebati potporu nove fizičke infrastrukture – proširuju narativ knjižnice da uključi *svakoga,* a ne samo "obespravljene". To ne znači da knjižnica treba napustiti potrebite i okrenuti se skupini elitnih korisnika. To znači da knjižnica treba obuhvatiti "povlaštene" kao ključni segment svojih posjetitelja, ne samo zato da kao ustanova potvrdi svoju misiju društvene infrastrukture za sve skupine nego *i* zato da povlašteni i obrazovani korisnici donesu svoje znanje i darovitost u knjižnicu i ponude ih kao sredstva za društvenu infrastrukturu.

U tom dobro potkovanom segmentu stanovništva – koji ima posao, kućni internet i relativno se lako probija kroz državnu birokraciju – mnogi već sebe smatraju dijelom knjižnične zajednice. Na knjižnicu gledaju kao na prostor otvorenosti, jednakosti i slobode (u raznim značenjima tog pojma) unutar privatne, komercijalne, isključive i nadzirane okoline. Oni su svjesni da nije važno koliko su dobro povezani kad zapravo *nemaju* slobodan pristup svijetu – jer "građa koja ima strogo zaštićena autorska prava i koja se čuva u privatnim bazama podataka često je nepristupačna izvan knjižnica", i "budući da upravljanje digitalnim pravima postaje sve kompliciranije, (...) još se više oslanjamo na knjižnice da nam pomognu da se snađemo na digitalnom terenu u kojem je sve više rascjepkanosti i nesloge."[22] I jasno im je da ne

21 **Vidi: Bill Ptacek u** *Library 2020:* **119.**

22 **Ovi citati su iz mojeg ranijeg članka za časopis Places, "Marginalia: Little Libraries in the Urban Margins". Projekti masovne digitalizacije kao što je Google Books, objašnjava Elisabeth Jones, previdjet će "djela za koja još vrijede autorska prava ali su rasprodana, kao i djela nejasnog pravnog statusa i/ili vlasništva" (***Library 2020:* **17).**

mogu očekivati od Googlea da organizira svjetske informacije. U spomenutoj raspravi na Metafilteru knjižničarka je napomenula:

> "[Udruženje američkih knjižnica] kroz svoju povijest očito se borilo za intelektualnu slobodu. Javna usluga koja nas je zamijenila ima sumnjivu povijest iz koje znamo jedino da "nije zla".[23] Kad nas više ne bude, vi iz srednjeg staleža, vi bogataši, vi tehnološki znalci – tko će se boriti za to ako ga ne potiče zarada? Čak i ako nikad ne prijeđete preko našeg praga, i sve svoje medije primate na svijetleći ekran, mi i dalje radimo za vas."

Dakle, od društvene infrastrukture knjižnice imaju koristi čak i oni koji nemaju neposrednu potrebu za njezinim prostorom ili uslugama.

Napokon, moramo priznati ulogu knjižnice kao građanske znamenitosti, simbola onoga što neka zajednica toliko cijeni da će ga smjestiti na istaknutom mjestu, utjeloviti u dostojanstvenoj arhitekturi koja svima pokazuje svoju otvorenost i dovoljno podupirati javnim financijama iako nikad neće poslovati s dobitkom. Dobro oblikovana uređena knjižnica – kontekstualno oblikovana knjižnica – može nekoj zajednici dati odraz njezina karaktera, razjasniti joj tko je ona, u svoj svojoj višestrukosti, i što ona predstavlja.[24] Područne knjižnice Bellevue i Francis Gregory Davida Adjayeja, u nekad zanemarenim četvrtima Washingtona, hvaljene su upravo zbog vršenja te funkcije. Kao što piše Sarah Williams Goldhagen:

> "Adjaye je toliko usklađen s nijansama urbanog konteksta da će čovjek teško prepoznati da su te zgrade djelo jednog

23 Korporativni moto Googla do 2015. (prim. ur.)

24 Jedno poglavlje u knjizi *The New Downtown Library* posvetila sam onome što knjižnicu čini "kontekstualnom" – i pokazala koliko taj izraz može biti nepouzdan.

projektanta. Francis Gregory je od čelika i stakla, Bellevue je od betona i drva. Francis Gregory je jedinstven monolitski volumen, Bellevue je nepravilna nakupina betonskih paviljona. Kontekst usmjerava estetiku."

Njegovi projekti "pretvaraju tu skromnu općinsku zgradu u arenu za društvene interakcije, (...) prepoznatljivu građansku ikonu koja pomaže da se izgradi osjećaj zajedničkog identiteta". Ta vrsta društvene infrastrukture ispunjava ključnu potrebu cijele jedne zajednice.

KNJIŽNICA KAO TEHNOLOŠKO-INTELEKTUALNA INFRASTRUKTURA

Naravno, ne smijemo zaboraviti samu knjižničnu građu. Staromodne police s knjigama bile su u središtu nedavne rasprave o predloženoj obnovi zgrade Schwartzman u 42. ulici, koja je u vlasništvu Javne knjižnice New Yorka. Od obnove se odustalo prošli mjesec nakon više od jedne godine sudskih tužba i prosvjeda. Ta infrastruktura spremišta, kao i sustav isporuke kojem služi, strahovito su važni čak i u digitalno doba. Te police znanstvenicima predstavljaju trenutačni pristup svim materijalima u opsežnoj zbirci. Povjesničari arhitekture branili su povijesno značenje polica, a inženjeri su tvrdili da su one ključne za strukturalni integritet zgrade.

Način na koji je knjižnična građa pohranjena i pristupačna oblikuje intelektualnu infrastrukturu ustanove. Javna knjižnica grada Seattlea koristi prozirne akrilne police za knjige koje je izradio Spacesaver – čak i ta naizgled prizemna, utilitarna obazrivost njeguje karakter, atmosferu, koja odražava identitet knjižnice i njezine intelektualne vrijednosti. Ovo možda zvuči patetično, ali blagi sjaj koji prožima police djeluje kao zraka iz svjetionika, kao gesta dobrodošlice. Još ima mnogo suvremenih knjižnica kojima je prioritet – možda čak i fetiš – knjiga i polica: recimo, Book Mountain (2012.) arhitekata MVRDV za jedan nizozemski grad, ili Biblioteca Jose Vasconcelos (2006.) arhitekata TAX arquitectura za Mexico City.

Drukčiji i također fetišizirani prostor s policama može se vidjeti u knjižnici Mansueto (2011.) Helmuta Jahna na Sveučilištu Chicago, koja miješa različite infrastrukture kako bi smjestila medije različite materijalnosti: veličanstvena čitaonica, odjel za konzervaciju, odjel za digitalizaciju, te podzemno skladište knjiga koje uzimaju roboti. (Treba napomenuti da su knjižnice u Bostonu i drugdje sadržavale prugu za knjige i pokretne trake za uzimanje knjiga – protorobote – već prije jednog stoljeća.) Knjižnica James B. Hunt Jr. (2013.) arhitekata Snøhetta na sveučilištu

North Carolina State također sadrži robotski sustav pohrane i uzimanja knjiga, tako da knjižnica može smjestiti više knjiga na licu mjesta, kao i ispuniti cilj da ima mjesta za sjedenje za 20 % studenata.[25] Tamo korisnici imaju prednost pred građom.

Kad sam početkom dvijetisućitih provela ljeto obilazeći knjižnice, najnaprednije ustanove sadržavale su punktove za proizvodnju medija jer su uvidjele da "potrošnja" i "stvaranje" medija leže na istoj ljestvici proizvodnje znanja. Danas se mnogo govori – i djeluje – u smislu dodavanja stvaralačkih radnih prostora i laboratorija za hakiranje.[26] Anne Balsamo objašnjava da takva mjesta nude mogućnosti – utjelovljena i često međugeneracijska iskustva učenja koja su sastavni dio razvitka "tehnološke mašte" — koje se rijetko nude u ustanovama za formalno obrazovanje.[27] Knjižnica Hunt ima stvaralačku radionicu, GameLab, razne druge laboratorije i studije za stvaralaštvo, interaktivno kazalište, kao

25 Ova je rečenica ispravljena nakon objavljivanja kako bi se zabilježili višestruki razlozi za primjenu sustava bookBot za pohranu i uzimanje knjiga. Njegovo kompaktno skladištenje omogućilo je knjižnici da vrati građu koja je do tada bila pohranjena na drugim lokacijama. Knjižnica je također primijenila kataloški sustav Virtual Browse, koji promiče virtualno otkrivanje koje nije moguće s fizičkim policama.

26 Prema jednoj internetskoj anketi knjižnica s kraja 2013. godine, 41% ispitanika nudi prostore ili sadržaje za tehnički rad u svojim knjižnicama, a 36 % namjerava osnovati takve prostore u bliskoj budućnosti. Većina prostora za tehnički rad, njih 51%, nalazi se u javnim knjižnicama, 36 % je u sveučilišnim knjižnicama, a 9 % je u školskim knjižnicama. Najpopularnije tehnologije ili tehnološki procesi koje omogućuju ti prostori jesu računalne radne stanice (67%), 3D pisači (46%), obrada fotografija (45 %), montaža videa (43 %), računalno programiranje/softver (39 %). Nadalje, 33% nudilo je digitalno snimanje glazbe, 31% nudilo je 3D modeliranje, a 30 % imalo je rad s tranzistorskim pločama Arduino i Raspberry Pi (Gary Price, "Results From 'Makerspaces in Libraries' Study Released", *Library Journal* (16. prosinca 2013.). Vidi još: James Mitchell, "Beyond the Maker Space", *Library Journal* (27. svibnja 2014.).

27 Anne Balsamo, "Videos and Frameworks for 'Tinkering' in a Digital Age", *Spotlight on Digital Media and Learning* (30. siječnja 2009.).

i tehnološki sadržaj sa začuđujućim imenom Apple Technology Showcase (nazvan po donatorima knjižnice koji se prezivaju Apple, što je ujedno igra riječima zbog istoimene elektroničke kompanije).[28] Čovjek bi pomislio da takvi programi traže znatna financijska sredstva, ali taj je trend krenuo 2011. godine u gradiću Fayetteville (4373 stanovnika, savezna država New York), čija je knjižnica vjerojatno prva javna knjižnica koja je uvela stvaralački radni prostor. Sljedeće godine, Knjižnice Carnegie u Pittsburghu – koje su godinama održavale filmske natječaje, turnire igranja računalnih igara i projekte izrade medija za mlade – pokrenule su uz pomoć Googlea i Zaklade Heinz program nazvan The Labs: tjedne radionice na tri lokacije, gdje tinejdžeri imaju pristup opremi, softveru i mentorima. Otprilike u isto vrijeme, Chattanooga – grad blagoslovljen superbrzom općinskom mrežom optičkih kabela – otvorio je na više od tisuću četvornih metara 4th Floor, hvaljeni "javni laboratorij i obrazovni objekt" koji "podupire stvaranje, povezivanje i dijeljenje znanja tako što nudi pristup alatima i poduci". U te alate spadaju 3D pisači, laserski i vinilni rezači, a u poduku spada sve od tehnoloških tečajeva do inkubatora za tehnološke poduzetnice i natjecanja u predstavljanju poslovnih ideja.

Prošle godine, dva bloka dalje od mojeg stana, Javna knjižnica Brooklyna otvorila je Levy Info Commons, koji uključuje prostor za korisnike laptopa i mnogo stolnih računala s kreativnim softverom; sedam telekonferencijskih soba za sastanke koje se mogu rezervirati, od kojih jedna može poslužiti kao studio za snimanje zvuka; i laboratorij za vježbanje, što nudi cijeli spektar radionica za digitalne medije koje vodi mjesna organizacija za umjetnost i dizajn, a poziva i korisnike da vode vlastite tečajeve.

28 **Ova je rečenica izmijenjena nakon objavljivanja kako bi se napomenulo da je Apple Technology Showcase imenovan po dr. J. Lawrenceu Appleu, bivšem profesoru s NCSU, i njegovoj ženi Elli Apple. U e-mailu upućenom autorici, voditeljica knjižnice Carolyn Argentati napisala je da su se namjerno našalili s imenom korporacije.**

Tipičan mjesec u njihovom popunjenom kalendaru događaja sadrži radionice pisanja životopisa, radionicu izrade prototipova za kreativnu poslovnu tehnologiju, pojedinačne sastanke s poslovnim savjetnicima, tečajeve tehnologije za tinejdžere, računalne tečajeve za umirovljenike, radionice za *podcaste* i usmenu povijest, kao i "adaptacijsko igranje" za invalide, pa čak i radionicu za snimanje i montažu zvuka namijenjenu pjesnicima kako bi lakše širili svoj rad u novim oblicima. Također prošle godine, Memorijalna knjižnica Martin Luther King u Washingtonu otvorila je svoj Digital Commons, gdje se korisnici mogu služiti strojem za izradu i tiskanje knjiga, 3D pisačem, kao i prostorom za zajednički rad pod imenom "Dream Lab", a mogu i iskušati razne čitače e-knjiga. Javna knjižnica u Chicagu, u suradnji s Muzejom znanosti i industrije, otvorila je "*pop-up maker lab*", koji uključuje softvere otvorenog koda (*open-source*), laserske rezače, glodalicu i (naravno) 3D pisače – ne jedan, nego *tri*.

Neki kažu da knjižnice – u tradiciji aleksandrijskog "trusta mozgova" i potaknute željom da se "poduzetništvo demokratizira" – mogu biti savršeni prostori za zajednički rad ili poduzetnički inkubatori, gdje se korisnici različitih područja stručnosti mogu organizirati u "startup tvrtke za narod".[29] Drugi preporučuju da *sami* knjižničari postanu poduzetnici i preobraze se u profesionalne savjetnike u složenoj ekonomiji informacija. S tog gledišta, knjižničari imaju jedinstvene kvalifikacije kao tutori za digitalnu pismenost; stručnjaci za "poštivanje autorskih prava, licenciranje, privatnost, korištenje informacija i etiku"; gurui za "usklađivanje (...) programa s građom, prostorom i sredstvima"; stručni tvorci "prilagođenih ontologija, vokabulara, taksonomija" i strukturiranih podataka; vješti pretraživači podataka.[30] Treći savjetuju knjižnicama da se bave proizvodnjom sadržaja. Suočene s rastućim pritiskom da posuđuju i licenciraju privatni digitalni

29 **Emily Badger, "Why Libraries Should Be the Next Great Start-Up Incubators",** *Atlantic Cities* **(19. veljače 2003.).**
30 **Stephen Abram u** *Library 2020:* **46; Courtney Greene u** *Library 2020:* **51.**

sadržaj sa strogim uvjetima korištenja, zašto knjižnice ne bi više promicale stvaranje nezavisnih medija ili razradu vlastitih slobodnih tehnologija otvorena koda? Rijetke knjižnice imaju vremena i sredstava za takve pothvate, ali NYPL Labs u New Yorku i Library Test Kitchen na Harvardu pokazali su što je moguće kad čak i zatvoreni knjižnični prostori postanu mjesta za tehnološku praksu. Nažalost, ti su inovativni projekti obično skriveni iza sučelja (kao i mnogo drugog knjižničnog posla). Zašto se takvi poslovi ne bi istaknuli u korisničkom prostoru kao dio javnog programa?

Naravno, sve te nove aktivnosti dovode do novih potreba za prostorom. Knjižnične zgrade moraju sadržavati širok raspon mogućnosti za raspored namještaja, svjetla, uvjete zvuka itd., kako bi mogle udomiti višestruke osjetilne registre, načine rada, položaje tijela i drugo. Knjižničari i projektanti već *uzimaju u obzir* – i uključuju umjesto da *isključuju* – djelatnosti koje stvaraju buku i ponekad su neuredne. Prije nekoliko godina napravila sam studiju o razvitku knjižničnih zvukova i naišla na široko rasprostranjeno mišljenje da se znanje teže usvaja kada glavno pravilo glasi "Šš!".[31]

Te nove fizičke infrastrukture stvaraju prostor za epistemologiju koja je sklona tome da spaja potrošnju i proizvodnju znanja, razmišljanje i stvaranje. Ali s obzirom na cijelo to oduševljenje "stvaranjem", ponekad se moram upitati: *jesu li* alati za programiranu proizvodnju zbilja sveti gral ekonomije znanja? Kakvo se *znanje* proizvodi kad napravim, recimo, privjesak za ključ na MakerBotu? Brinem se da oduševljeno promicanje takvih projekata – i zasluženi pljesak koji su dobili za "prenamjenu" knjižnice – olako prelazi preko neoliberalnih vrijednosti koje su ponekad utjelovljene u tim tehnologijama. Neoliberalizam usmjerava potragu za osobnom slobodom na pravo vlasništva i slobodno tržište[32] – a ima li boljeg načina da se izrazite nego da u knjižnici

31 **Vidi moj članak** *The Senses & Society* **2:3 (jesen 2007.): 277–302.**

32 **Vidi: David Harvey,** *A Brief History of Neoliberalism* **(New York: Oxford University Press, 2005.).**

napravite 3D model svoje vlastite glave ili iskoristite knjižnični CNC *router* da pokrenete svoj posao na Etsyju gdje nudite daske za rezanje po narudžbi? Knjižničari odavno zagovaraju slobodan i demokratski pristup informacijama, ali vjerujem – nadam se – da pomažu svojim korisnicima da njeguju kritički pogled na politiku "tehnoloških inovacija" – i potencijalnu instrumentalizaciju stvaralaštva. Istina, u tu tradiciju instrumentalizacije spada i Dewey. Ali naša današnja obuzetost "inovacijama" promiče stav kojim se izjednačava "proiizvodnja novoga" sa "proizvodnjom znanja", što može biti opasna neistina.

Knjižnično osoblje moglo bi također kritički gledati na "inovacije". Lansiranje svakog novog Googleova proizvoda, nove mobilne tehnologije, novog e-čitača, donosi nove mogućnosti da knjižnica reagira kroz inovacije. I premda je "držanje koraka" ključni cilj, važno je smjestiti taj cilj u širi kulturni, političko-ekonomski i institucionalni kontekst. Nastojanje da se ostane tehnološki relevantan može se izjaloviti kad se samo reagira na inovacije komercijalnih medija vođene zaradom. Takve pogreške – inovacija radi inovacije – često viđamo u sferi obrazovne tehnologije.

IŠČITAVANJE ASPEKATA EKOLOGIJE INFRASTRUKTURE

Knjižnice moraju očuvati svoje dugoročne kulturne ciljeve – koji trebaju vrijediti bez obzira na ono što Google odluči poduzeti sutra – i svoje mjesto unutar šire ekologije infrastrukture. Također, moraju uzeti u obzir kako se njihovi različiti infrastrukturni identiteti uklapaju (ili ne uklapaju) jedni u druge. Kad ustanova ima tehničku i fizičku infrastrukturu koja promiče inovacije, može li ona također ispunjavati svoje obveze kao društvena infrastruktura koja pruža usluge obespravljenima? Kakvu etiku utjelovljuje obuzetost "najnovijim" tehnologijama ili izjednačavanje učenja s poduzetništvom?

Kao što je Zadie Smith divno objasnila u listu *New York Review of Books*, postoji rizik da izgubimo ulogu knjižnice kao "drukčije (trodimenzionalne) društvene stvarnosti, koja samim svojim postojanjem promiče sustav vrijednosti koji je iznad novca."[33] Barbara Fister, knjižničarka na Sveučilištu Gustavus Adolphus, objavila je jednako rječit apel za knjižnicu kao izniman prostor:

> "Knjižnice nisu, ili barem ne bi trebale biti, proizvodni pogoni. Dapače, trebale bi usporavati ljude i zavoditi ih onim neočekivanim, sporednim, čudnim i neobjašnjivim. Produktivnost je štetan način da se opravdava vrijednost pojedinca u sustavu koji je prirodno društven, a ne nekakva individualistička ili poduzetnička igra dobitnika i gubitnika, gdje dobiva onaj najradišniji."[34]

33 **Zadie Smith, »The North West London Blues«,** *New York Review of Books Blog* **(2. lipnja 2012.).**

34 **Barbara Fister, »Some Assumptions About Libraries«,** *Inside Higher Ed* **(2. siječnja 2014.).**

Ona tvrdi da će knjižnice "uvijek biti u lošijem položaju" u odnosu na Google i Amazon jer one cijene privatnost i ne žele iskorištavati osobne podatke korisnika radi bolje pretrage. Ali upravo neuspjeh knjižnica da konkuriraju u *efikasnosti* daje im priliku da ponude "drukčiju društvenu stvarnost". Rekla bih da *ima* prostora za poduzetničko učenje u knjižnici, ali mora biti prostora i za onu drugu stvarnost gdje znanje ne mora imati novčanu vrijednost i gdje učenje nije motivirano zaradom. Možemo prihvatiti i prostore za poduzetništvo *i* prostore za iznimke, pod uvjetom da ustanova ima jak *epistemološki okvir* koji obuhvaća i jedno i drugo. To znači da knjižnica treba znati kako čitati *sebe* kao društvenu-tehničku-intelektualnu infrastrukturu.

Posebno je važno njegovati te kritičke vještine – sposobnost "čitanja" raznih vrsta infrastrukture naših knjižnica, kao i etike i načela koja utjelovljavaju – kad konkretne infrastrukture izgledaju kao BiblioTech u San Antoniju, "knjižnica bez knjiga" koja nudi 10 000 e-knjiga što se mogu skinuti iz mrežnog oblaka aplikacijom 3M, posudbu 600 "pojednostavljenih" e-čitača 3M i 200 "pojačanih" tableta za djecu te 48 računala, laptope i iPadove za korištenje na licu mjesta. Knjižnica, koja je otvorena prošle jeseni, nudi i tečajeve računarstva i prostor za susrete, ali sve je to zatvoreni svijet jedne privatne platforme.

U knjižnicama kao što je BiblioTech – i Digital Public Library of America – građa nije na licu mjesta. Pitaju li se *korisnici* gdje točno *žive* sve te knjige, časopisi i materijali u mrežnom oblaku? Što je ispod "platforme", a što lebdi iznad nje? Misle li na algoritme koji ih vode do određenih knjižničnih materijala i na kanale i protokole kroz koje im pristupaju? Uzimaju li u obzir što to znači kad umjesto polica s knjigama imamo police sa serverima – gdje ne možemo udariti nogom u metalne okvire, podešavati svjetla ili pritiskati gumbe? Misle li na knjižničare koji rješavaju pristupne licence i dodaju metapodatke "digitalnoj imovini" ili na inženjere koji održavaju servere? Dok se ta tehnička infrastruktura – i ljudski rad na kojem počiva – sve više udaljava od lokacije, iza sučelja, dublje unutar crne kutije, kako da razumijemo na koji

način te strukture oblikuju naš razum i društvenost?
Moramo razviti – kako među korisnicima knjižnice tako i među knjižničarima – nove kritičke sposobnosti da se razumije raznovrsna *distribuirana* fizička, tehnička i društvena arhitektura koja prožima naše prosvjetne ustanove i programira naše vrijednosti. I moramo razmatrati gdje se te infrastrukture križaju – gdje bi se trebale uzajamno pojačavati i gdje to možda ne rade. Kada naše društvene obveze smetaju našim intelektualnim težnjama, a kada je obratno? I kada te društvene ili intelektualne težnje za knjižnicu premašuju – ili ne iskorištavaju u potpunosti – mogućnosti naše arhitektonske i tehnološke infrastrukture? U krajnjoj instanci moramo se pobrinuti da imamo jak epistemološki okvir – narativ koji objašnjava kako knjižnica promiče učenje i upravlja znanjem – tako da se sve drži zajedno i da ustanova ima nekakvu usklađenost. Moramo sinkronizirati ukrštene infrastrukture knjižnice kako bi skupa radile da podupiru naše zajedničke intelektualne i etičke ciljeve.

BILJEŠKA AUTORICE

Zahvaljujem polaznicima mojeg seminara *Arhivi, knjižnice i baze podataka* i mojeg studija *Digitalni arhivi* u školi The New School, koji su me tijekom godina često poticali na razmišljanje. Zahvaljujem i svojim kolegama iz Arhitektonske lige New Yorka i Centra za urbanu budućnost. Moje zahvale idu i za Gabrielle Dean, njezine studente i kolege na Sveučilištu Johns Hopkins, koji su mi omogućili da s njima podijelim prvi nacrt ovoga teksta. Zajedno s njima, moje kolegice Julie Foulkes i Aleksandra Wagner dale su komentare na kojima sam vrlo zahvalna.

Shannon Mattern je profesorica na Odsjeku za antropologiju pri The New School u New Yorku. Fokus njezinog rada su arhivi, biblioteke, medijske infrastrukture i izložbe, mapiranje i kvantifikacija prostora. U svojim tekstovima bavi se utjecajem trenda digitalizacije na fizičke prostore grada i institucija. Autorica je triju knjiga *The New Downtown Library: Designing with Communities; Deep Mapping the Media City;* i *Code and Clay, Dirt and Data: 5000 Years of Urban Media*. Redovito objavljuje duge istraživačke eseje u okviru kolumne u časopisu Places, a na svojoj internetskoj stranici https://wordsinspace.net/shannon/ nesebično dijeli silabuse i materijale za nastavu.

Shannon Mattern / Knjižnica kao infrastruktura

Izdavači: Knjižnice grada Zagreba, Art radionica Lazareti, Studio Pangolin
Urednice: Ana Hušman, Ivana Meštrov, Dubravka Sekulić
Kustosice: Irena Bekić, Srđana Cvijetić
Ilustracija: Marko Tadić
Prijevod: Marko Maras
Lektura: Petra Dolanjski
Dizajn: Ana Labudović

Hvala: Shannon Mattern, Nancy Levinson, Places Journal

Publikacija je tiskana u okviru programa Galerije Prozori (KGZ) i Art radionice Lazareti

Projekt podržali: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Grad Dubrovnik, Gradski ured za kulturu Grada Zagreba

Esej "Knjižnica kao infrastruktura" prvi put je objavljen u časopisu *Places* u lipnju 2014.
https://placesjournal.org/article/library-as-infrastructure/
Preveden je uz dozvolu autorice i časopisa *Places*.

Tisak: RISO i prijatelji
Papir: Natron, TrendWhite
Pisma: Adobe Caslon, Aperçu, Anarchy
Naklada: 300

Zagreb, veljača 2020.

Čitajte u istoj biblioteci:

John Berger
Zašto gledati životinje?

Brandon LaBelle
Slušanje: relacijsko tijelo

Hito Steyerl
U obranu loše slike

Leslie Kanes Weisman
Ženska prava na okoliš: Manifest

Heather Davis
Život i smrt u antropocenu – kratka povijest plastike

Henri Lefebvre
Pogled s prozora
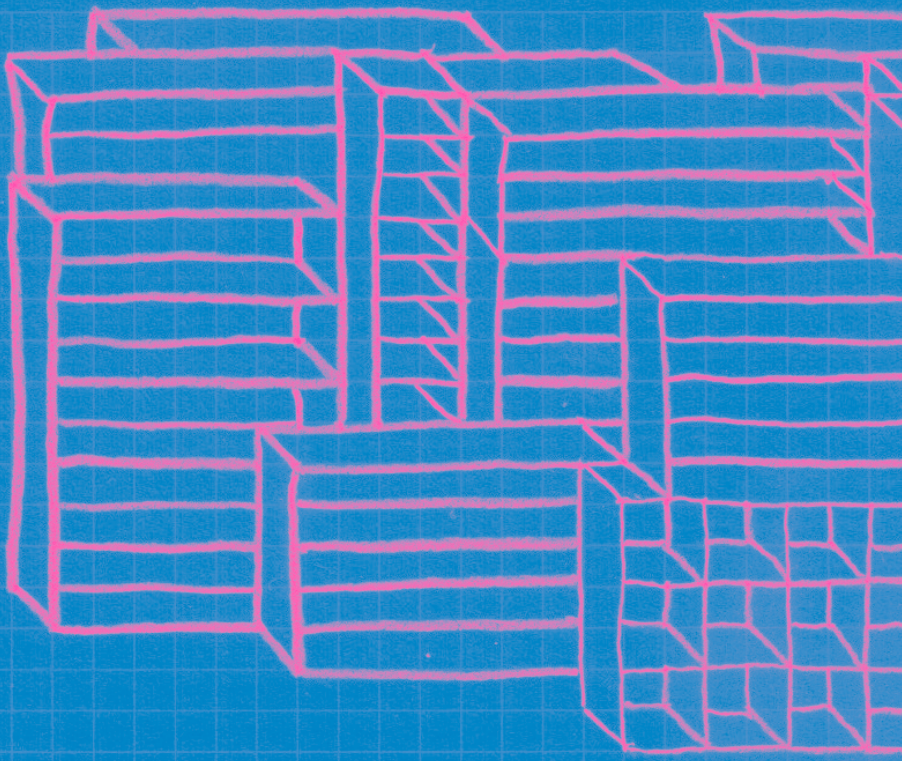
Michael Taussig
(naslov u pripremi)